

دستیابی به سبک زندگی اخلاقی در جامعه اسلامی معاصر

- 1) * سعیده صادقیان منور بناب، کارشناسی ارشد فلسفه، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ملایر، ایران، s.sadeghian1366@gmail.com، 09186125770
- 2) احسان ترکشوند، استادیار، دکتری فلسفه، عضو هیئت علمی دانشگاه ملایر، ایران، torkashvand110@yahoo.com، 09127513483

چکیده

در مقاله حاضر با روش توصیفی تحلیلی به بررسی مفهوم سبک زندگی اخلاقی جامعه اسلامی معاصر می پردازیم. در این پژوهش با تعریف سبک زندگی از دیدگاه های مختلف با توجه به تعاریف متفکرین به تعریفی جامع از سبک زندگی می رسیم. اما موضوع «سبک زندگی» در گذشته به عنوان یک بحث نظری مستقل مطرح نبوده، بلکه بخشی از محتوای آن، در ضمن مسائل دیگر مانند آئین و آداب زندگی عنوان شده است. سبک زندگی اخلاقی در زمان حاضر مهمترین تأثیر پایه های محیطی، تربیت اخلاقی است. خانواده نیز یکی از مهمترین ارکان پایه های محیط در تحولات اخلاقی است و تأثیر روزنامه ها و وسایل ارتباط جمعی نیز از عوامل تأثیرگذار بر سبک زندگی در جامعه اسلامی معاصر است. آنقدر ضروری است که حتی اگر به معنویت و رستگاری معنوی اعتقادی هم نداشته باشیم، برای زندگی راحت، زندگی برخوردار از امنیت روانی و اخلاقی، توجه به سبک زندگی مهم است و یکی از خصوصیات سبک زندگی اخلاقی این است که به روابط با دیگران توجه داشته باشیم و راه دستیابی اخلاقی جامعه اسلامی معاصر به آرامش حقیقی، سلوک عملی در مسیر زندگی اسلامی عامل پیشرفت است.

کلید واژه ها: سبک زندگی، خانواده، اخلاق، جامعه اسلامی، ارتباط با دیگران

Acquisition of the moral life in contemporary Islamic society

* Saeideh Sadeghian monavvar bonab, Master of Philosophy, Faculty of Humanities, University of Malayer, Iran s.sadeghian1366@gmail.com 09186125770

Ehsan. Tarkashvand, Professor, Doctor of Philosophy, a faculty member at the University of Malayer, Iran 09127513483

Abstract

This paper presents a descriptive analysis of the concept of moral lifestyle of contemporary society. In this study, the definition of life from different perspectives according to the definitions of visionaries to a comprehensive definition of lifestyle is reached. But this "lifestyle" was not raised in the past as an independent theoretical argument, but part of its content, in addition to other issues such as religion and manners of life is. At present, the most basic ethical lifestyle, environmental impact, moral education is. The family is also an important part of the foundation of moral development. And the influence of the press and media as well as the factors that influence the lifestyle of contemporary Muslim society. So it is essential that we have not even believe in spirituality and spiritual salvation, to live a comfortable life secure mental and moral lifestyle is important to note. And moral lifestyle is a characteristic of relationships with others, note that To achieve true peace and Contemporary Islamic moral, practical conduct of life is progress.

Keywords: lifestyle, family, morality, Muslim community, connect with others

مقدمه

« سبک زندگی » از دهه 1990 میلادی مورد اقبال بیشتری قرار گرفت. سبک زندگی به عنوان مجموعه ای از الگوهای رفتاری فردی و اجتماعی، برآمده از نظام معنایی متمایزی است که یک فرهنگ در یک جامعه انسانی ایجاد می کند. بنابراین، می توان گفت تمام اجتماعات انسانی، از ابتدای تاریخ تاکنون دارای سبک زندگی خاص خود بوده و از الگوهای رفتاری متناسب با شاخص های فرهنگی خود برخوردار بوده اند.

بر اساس چنین رویکردی، بحث از سبک زندگی و الگوهای نظام مند رفتاری، بحث تازه ای نخواهد بود و یکی از ابعاد پیشرفت با مفهوم اسلامی، زندگی کردن به سبک رفتار اجتماعی_اخلاقی_روش زیستن، رسیدن به رستگاری است. آنقدر ضروری است که حتی اگر به معنویت و رستگاری معنوی اعتقادی هم نداشته باشیم، برای زندگی راحت، زندگی برخوردار از امنیت روانی و اخلاقی، توجه به سبک زندگی مهم است.

سبک زندگی گام نهادن در راهی است که صراط مستقیم است که به اسلام الهی منتهی می شود. انتخاب سبک زندگی اخلاقی بر مبنای اسلام، اینکه انسان تمام انگیزه ها را در مسیر کسب رضای الهی قرار می دهد. انسان از ظلمات و تاریکی ها و زشتی ها و... نجات پیدا می کند. با انتخاب این سبک زندگی به پیشرفت های زیادی در همه زمینه ها اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و... خواهیم رسید. با پیروزی انقلاب اسلامی ایران به رهبری حضرت امام خمینی (ره) ملت ایران سبک زندگی اخلاقی را مطابق تعالیم اسلام، قرآن انتخاب کردند. مکتب توحیدی اخلاقی اسلام را مبنای کار خودشان قرار داده اند؛ ایدئولوژی ما اسلام است.

تعریف سبک زندگی

سبک زندگی^۱ تابع تفسیرمان از زندگی است یعنی هر هدفی که ما برای زندگی معین کنیم یا برای خودمان ترسیم کنیم، به طور طبیعی، متناسب با خود، یک سبک زندگی به ما پیشنهاد می شود. در این میان اخلاق نقش مهمی در انتخاب سبک زندگی هر شخص ایفا می کند. پس ابتدا باید برای روشن شدن این عنوان تعاریفی از سبک زندگی از دیدگاه های مختلف داشته باشیم.

سبک زندگی نظام واره و سیستم خاص زندگی است که به یک فرد، خانواده یا جامعه با هویت خاص اختصاص دارد. این نظام واره هندسه کلی رفتار بیرونی و جوارحی است و افراد، خانواده ها و جوامع را از هم متمایز می سازد. سبک زندگی را می توان مجموعه ای کم و بیش جامع و منسجم از عملکردهای روزمره یک فرد دانست که نه فقط نیازهای جاری او را برآورده می سازد، بلکه روایت خاصی را که وی برای هویت شخصی خویش بر می گزیند، در برابر دیگران مجسم می سازد. سبک زندگی کاملاً قابل مشاهده یا قابل استنتاج از مشاهده است. سبک زندگی شامل نظام ارتباطی، نظام معیشتی، تفریح و شیوه های گذران اوقات فراغت، الگوی خرید و مصرف، توجه به مد، جلوه های عینی شأن و منزلت، استفاده از محصولات تکنولوژیک،

1- life style

نحوه استفاده از صنایع فرهنگی، نقاط تمرکز علاقه مندی در فرهنگ مانند دین، خانواده، میهن، هنر، ورزش و... امثال آن می شود. (مهدوی کنی، دین و سبک زندگی: 46-78)

فهرست رفتارها، نوع چینش آنها، نحوه تخصیص وقت، ضریب ها و تأکیدها از جمله متغیرهایی هستند که در شکل گیری سبک زندگی دخیل اند. مثلا سبک زندگی ثروتمندان و اشراف، سبک زندگی نظامی ها و کشاورزها، سبک زندگی آمریکایی، ایرانی، چینی، از لحاظ این متغیرها متفاوت است. (اندى بنت، فرهنگ و زندگی روزمره: 97)

سبک زندگی شکل مدرن گروه بندی های اجتماعی و منبع هویت انسان است و مانند طبقه یا قومیت به انسان معنی یا حس هویت می دهد. مثلا برای فرد مهم است که مانند فلان شخصیت زندگی کند، دیوار خانه اش را فلان رنگ کند، یا تفریح خاصی داشته باشد. (شریفی، همیشه بهار: 40)

«سبک زندگی»، روش نوعی زندگی فرد، گروه یا فرهنگ گویند. (merrian-websters: 743)

سبک زندگی به مثابه مجموعه منسجمی از انتخاب ها، ترجیحات و رفتارهای مصرف گرایانه است. (چاوشیان، ابادری، مجله نامه علوم اجتماعی، ش 20: 24)

محمد فاضلی در کتاب «مصرف و سبک زندگی» معنای این واژه را عبارت می داند از «طیف رفتاری ای که اصلی انسجام بخش بر آن حاکم است و عرصه ای از زندگی را تحت پوشش دارد و در میان گروهی از افراد جامعه قابل مشاهده می باشد و الزاما برای همگان قابل تشخیص نیست». (فاضلی، مصرف و سبک زندگی: 83)

نویسنده «کتاب دین و سبک زندگی» می نویسد: «سبک زندگی عبارت است از الگوی هم گرا (کلیت تامی) یا مجموعه منظمی از رفتارهای درونی و بیرونی، وضع های اجتماعی و دارایی ها که فرد یا گروه بر مبنای پاره ای از تمایلات و ترجیح ها (سلیقه اش) و در تعامل با شرایط محیطی خود ابداع یا انتخاب می کند. یا به اختصار، سبک زندگی: الگو یا مجموعه نظام مند کنش های مرجح است.» (مهدوی کنی، دین و سبک زندگی: 78) مولف کتاب «سبک زندگی و ابزار سنجش آن» سبک زندگی را شیوای نسبتا ثابت که فرد اهداف خود را به آن طریق دنبال می کند. (کاویانی، سبک زندگی اسلامی و ابزار سنجش آن: 16)

تعریفی که از سبک زندگی ارائه می شود برحسب نگاهی که به انسان وجود دارد، متفاوت خواهد بود و نوع نگاه به انسان نیز خود در درجه اول منبعث از نوع نگاه و جهان بینی است که مکتب و آیین مسلط در جامعه ارائه می دهد و در درجه دوم، ناشی از شناختی است که خود انسان از کارکردها، ویژگی ها، شاخص ها، فلسفه (وجودی)¹ و اهداف خویش از مبحث سبک زندگی انتظار دارد. (ولی زاده، فصلنامه علمی_تخصصی شورای عالی انقلاب فرهنگی، ش 75: 3056)

پارنل² و همکارانش در تعریف سبک زندگی معتقدند: تعریف ساده سبک زندگی یعنی اینکه یک نفر چگونه زندگی می کند که خود عبارت است از اینکه فرد از چه محصولاتی استفاده می کند، چگونه از آنها استفاده می کند. سبک های زندگی بیان برداشت فرد از خود و ارزش های فردی ای است که در انتخاب ها و رفتار مصرفی افراد بازتاب می کند. به بیان دیگر سبک های زندگی مظهر یا الگوهای واقعی رفتاری اند که به وسیله فعالیت ها، علایق و عقاید مصرف کننده تبلور می یابد. (Parnell_Johene_Spillan_2006)

¹ _ Existential philosophy

² _ Parnell

برگر^۱ معتقد است برای تعریف مفهوم سبک زندگی، با واژه فراگیری روبه روییم که از سلیقه فرد در زمینه آرایش مو و لباس تا سرگرمی و تفریح و ادبیات و موضوعات مربوط دیگر را شامل می شود. (برگر، روش های تحلیل رسانه ها: 338_321)

مهدوی کنی سبک زندگی را شامل نظام ارتباطی، نظام معیشتی، تفریح و شیوه های گذران اوقات فراغت، الگوی خرید و مصرف، توجه به مد، جلوه های عینی شأن و منزلت، استفاده از محصولات تکنولوژیک، نقاط تمرکز علاقه مندی در فرهنگ مانند دین، خانواده، هنر، ورزش و امثال آن می داند. (مهدوی کنی، مفهوم سبک زندگی و گستره آن در علوم اجتماعی: 230_199)

نظریاتی که سبک زندگی در رابطه با نوع مصرف کالا به ویژه کالاهای فرهنگی تعریف می کنند و نظریاتی که «تعریف سبک زندگی را فراتر از الگوی مصرف می برند و تعاریفی را ارائه می دهند که نشان دهنده توجه به سامان کلی زندگی است» و عرصه های مختلف زندگی چون عرصه کار، فعالیت سیاسی، فرهنگی... را نمادی از سبک زندگی می دانند. (خادمیان، سبک زندگی و مصرف فرهنگی: 29_24)

گیدنز^۲ سبک زندگی را به مجموعه ای از رفتار تعبیر کرده است که فرد آنها را به کار می گیرد تا نه فقط نیازهای جاری خود را برآورد، بلکه روایت خاصی را که وی برای هویت شخصی خود برگزیده است در برابر دیگران نیز مجسم سازد. (گیدنز، تجدد و تشخص: 120)

بوردیو^۳: سبک زندگی شامل اعمال طبقه بندی شده و طبقه بندی کننده فرد در عرصه هایی چون تقسیم ساعات شبانه روز و آداب سخن گفتن... است. سبک های زندگی، شیوه های مصرف عاملان اجتماعی است مصرف خود راهی برای ایجاد تمایزات است. (باکاک، مصرف: 96)

از نظر آدلر^۴ «سبک زندگی» یعنی کلیت بی همتا و فردی زندگی که همه فرایندهای عمومی زندگی، ذیل آن قرار دارد» (برزگر، روانشناسی سیاسی: 30)

با توجه به اینکه در حوزه های مختلف با توجه به جهان بینی خویش تعریف های متعددی از سبک زندگی ارائه کرده اند، توافقی تجربی یا نظری بر سر تعریف سبک زندگی وجود ندارد و در بسیاری موارد اصطلاح سبک زندگی به هیچ وجه تعریف نشده و در صورت مشخص بودن، دامنه ای از تعریف های متناقض تا جزئی را در بر می گیرد. (Grunert_Klausg_Karen:1993: 140)

حدیث « مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ » «هر که خود را شناخت، رب خود را شناخته است»، «سُنُّرِهِمْ آيَاتِنَا فِي الْاَفَاقِ وَ فِي اَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَتَّبِعِنَ لَهُمْ اِنَّهُ الْحَقُّ اَوْلَم يَكْفِ بِرَبِّكَ اِنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ» (سوره فصلت، آیه 53) «به زودی می نمایم ایشان را آیت های خود را در آفاق و در خودشان تا آشکار گردد ایشان را که او حق است آیا کافی نیست به پروردگارت که او بر همه چیزی گواه است» حق تعالی در همه چیز و همه جا حضور دارد و شاهد است، الگو است و آدمی نیز می تواند همین حالت را پیدا کند و انسانی که اینگونه شد خلیفه می شود، نتیجه عبد شدن انسان، خلیفه شدن او خواهد بود. بنابراین غایت سبک زندگی اسلامی، تحقق خلافت الهی است.

¹ - Berger

² - GiddensS

³ - Bourdieu

⁴ - Adler

بنابراین تعریف‌های زیادی درباره سبک زندگی چنانکه معلوم شد مطرح شده و احیاناً برخی از آنها دارای تناقضاتی هستند اما با توجه به روایات و حدیث و قرآن و با توجه به جاودانه بودن انسان از نظر متون دینی می‌توان سبک زندگی را چنین تعریف کرد: سبک زندگی اسلامی از تعالیم پیامبر اکرم (ص) است و شخصیت امت پیامبری در قرآن به اخلاق ستوده شده تعالیم پیامبر با روش اخلاقی است. سبک زندگی یعنی انسان زندگی‌اش را تغییر دهد. از اینرو سبک زندگی به اخلاق مرتبط می‌شود اخلاق هم با فرض اراده و اختیار انسان معنا دارد. اسلام سبک زندگی را منحصرأ مادی تلقی نمی‌کند برخلاف اکثر تعاریف فوق که همه به انسان به عنوان یک موجود مادی نگاه می‌کنند.

ویژگی‌های سبک زندگی

با بررسی ویژگی‌های سبک زندگی به مفهوم‌های بهتری از سبک زندگی دسترسی پیدا کنیم پس ویژگی‌هایی که درباره سبک زندگی بیان شده اند تک تک بررسی کرده سپس تک تک نتیجه این ویژگی‌ها را به مفهوم جامع سبک زندگی رهنمون می‌سازیم. برای دریافت بهتر مفهوم سبک زندگی بهتر است که ویژگی‌های آن را مورد بررسی قرار دهیم:

1) سبک زندگی، ترکیبی از صورت (سبک) و معنا (زندگی) است؛ رفتاری برآمده از باورها و پسندها و مبتنی بر دیدگاهی آگاهانه یا نیمه خودآگاه در فلسفه حیات است. اینکه شخص بندگی خاصی را آرزو می‌کند یا زندگی خاصی را به مسخره می‌گیرد، نشان دهنده نظام ارزشی او است و در انتخاب سبک زندگی بسیار تأثیرگذار است. (شریفی، همیشه بهار: 29_31)

2) مجموعه عناصر زندگی وقتی به سبک زندگی تبدیل می‌شوند که به حد نصاب انسجام و همبستگی برسند و همخوانی و تناسب داشته باشند. مثلاً نوجوانی که هنوز شاکله هویت فکری، فرهنگی، اجتماعی اش کامل نشده و رفتارهای متنوعی دارد، دارای سبک زندگی نیست. (همان: 29_31)

3) در پدید آمدن سبک زندگی، اکثر عناصر اختیاری است. سبک زندگی باید انتخاب شود. اگر فردی در یک اردوگاه کار اجباری یا در اسارت و تحت فشار بیرونی، مجبور به رفتار بر اساس نوع خاصی از زیستن شود، سبک زندگی ندارد. (همان: 29_31)

4) سبک زندگی قابل ایجاد و قابل تغییر است؛ زیرا نوعی انتخاب شخصی و آیین فردی است.

5) جز در دوران کودکی که هنوز شخصیت فرد شکل نگرفته است، نمی‌توان انسانی را بدون آداب یا سبک زندگی تصور کرد. در حقیقت هیچ کس بی ادب نیست؛ بنابراین چه خوب است که آگاهانه و از سر اختیار صورت زندگی خود را تعیین کنیم. (همان: 29_31)

- (6) سبک زندگی به یک نوع هویت اجتماعی ختم می شود. از سوی دیگر، فرد براساس سبک زندگی (چیزی که می خورد و می پوشد، جایی که زندگی می کند...) آرام آرام به رفتارهایی عادت می کند و از درون شکل می گیرد. این موضوع باعث می شود که نظام ارزشی خاصی نیز برایش درونی شود. (همان: 29_31)
- (7) سبک زندگی در نهایت در سطح کلان اجتماعی، همگرایی و واگرایی پدید می آورد. کسانی که سال ها مانند هم زیسته اند، آرام آرام مانند هم فکر می کنند و حساسیت ها و علاقه هایی مشترک خواهند داشت. این همگرایی از پیش تعریف نشده، به موضع گیری ها و قضاوت های اجتماعی و فرهنگی و اخلاقی یکسان خواهد رسید و یک قطب همنا و یا قدرت اجتماعی پنهان تشکیل خواهد داد. (همان: 29_31)
- بنابراین یکی از ویژگی های سبک زندگی این است که باید مفید باشد. یعنی نباید چیزی در سبک زندگی ما باشد که به ضرر ما باشد و دیگر اینکه در زندگی همه چیز را زیبا ببینیم به آینده امیدوار باشیم، به نوعی زیبایی ظاهری و باطنی در زندگی بسیار مهم است. یا مثلا در سبک زندگی اسلامی در ارتباط با دیگران وقتی در اوقات فراغت به سر می بریم، وقتی به طبیعت می رویم به طبیعت و اطرافیان آسیب نرسانیم. به نوعی معاشرت اجتماعی و دوستانه با اطرافیان و طبیعت داشته باشیم. از نظر فرهنگی، بهترین راهکار برای فرهنگ سازی در میان مردم است و از نظر اخلاقی نیز اگر رعایت نشود می تواند آسیب جدی برای اخلاق و آداب جامعه اسلامی به شمار آید. یا در سبک زندگی اسلامی در نگاه و گفتگو با نامحرم همه شئونات اسلامی را رعایت کنیم. و جا دارد به برخی از امور معنوی مانند چگونگی عبادات، رفتارهای اجتماعی... نیز از دیدگاه اسلام بیان شود.

سبک زندگی اخلاقی در زمان حاضر و عوامل تأثیرگذار بر آن

اخلاق^۱ در لغت، جمع (خُلُق) یا (خُلُق) است. خُلُق یا خُلُق به معنای صفتی است که در نفس انسان به صورت ملکه (درآمده است و چنان در روح و جان انسان نفوذ کرده و راسخ شده است که آثار و افعال و رفتار مناسب با آن صفت، خود به خود و بدون تأمل و درنگ، از انسان صادر می شود، خُلُق نیز ممکن است مثبت یا منفی باشد. به خلق مثبت، فضیلت و به خلق منفی، رذیلت می گوئیم. (ابن منظور، لغت نامه لسان العرب: 63_469)

اما از نظر اصطلاح، صاحبان مکاتب اخلاقی، اخلاق را در معانی ذیل به کار می برند:

الف - صفت نفسانی پایدار: گاهی مراد از واژه اخلاق همان معنای لغوی است؛ یعنی: صفتی که در نفس، به صورت ملکه در آمده است. (غروریان، فلسفه اخلاق: 25)

ب - صفت ناپایدار و زودگذر: گاهی منظور از واژه اخلاق بیان این نکته است که کار یا رفتاری مناسب با فضایل یا رذایل است، هر چند آن رفتار، برخاسته از ملکه نفسانی نبوده، بلکه رفتاری موقتی و گذرا باشد. (همان: 25)

¹ - Ethic

ج - کارها و صفات نیک: مراد از اصطلاح سوم در واژه اخلاق، صرفاً حالات یا ملکات خوب و پسندیده است. (همان: 25)

با توجه به آنچه گفتیم، می توان علم اخلاق را چنین تعریف کرد:

علم اخلاق، علمی است که رذایل^۱ و فضایل^۲ انسانی را برمی شمارد و راه های کسب فضایل و دفع و رفع رذایل را به ما می آموزد. (همان: 25)

فایده علم اخلاق، پاک ساختن نفس است از صفات رذیله و آراستن آن به ملکات جمیله، که از آن به « تهذیب الاخلاق» تعبیر می شود و ثمره تهذیب الاخلاق، رسیدن به خیر و سعادت ابدیه است. (نراقی، معراج السعاده: 44_45)

و در پایداری و ثبوت اخلاق، قوت نفس، بزرگی ذات و حسن صفات، به مرتبه ای رسد که اگر آنچه به ایوب پیغمبر رسید، به او برسد، تغییر در احوالش حاصل نگردد. (همان: 44_45)

براساس روایات، خوشخویی نه تنها سبب نشاط زندگی فردی و اجتماعی و موجب آبادانی دیار و فزونی روزی و محبوبیت است، بلکه موجب نجات آدمی و آمرزش گناهان او و زمینه ساز قرب به پیامبر(ص) در روز قیامت و بهره مندی از شفاعت آن بزرگوار است. (جوادی آملی، مفاتیح الحیات: 335)

حسن خلق در فرهنگ اسلام از رحمت الهی ریشه می گیرد که خدای مهربان با معرفی پیامبر اکرم(ص) به عنوان الگوی برتر حسن خلق در خطاب به رسول گرامی می فرماید: به سبب لطف و رحمت خدا بود که با آنان نرم خوئی و مهربانی کردی و اگر درشت خوی و سخت دل بودی، قطعاً از گرد تو پراکنده شده بودند. بنابراین حسن خلق از فضایل نفسانی است. (همان: 335)

در روایات متعددی اخلاق نیکو به عنوان یکی از عوامل گشایش رزق و روزی و اخلاق بد به عنوان یکی از عوامل تنگدستی و فقر معرفی شده است. پیامبر اکرم (ص) در سفارش خود به صحابی گرانقدرش، ابوذر غفاری، به این مطلب اشاره کرده و می فرماید:

یا أَبَدْرَ إِنَّ الرَّجُلَ لِيُحْرَمَ رِزْقَهُ بِالذَّنْبِ يُصِيبُهُ «ای ابوذر، به درستی که انسان گاهی به دلیل انجام گناه، از روزی خود محروم می شود.» (مجلسی، بحارالانوار، ج 74: 77) این بیان دیگری است، برای توجه دادن به آثار بدی که گناه در این دنیا برای انسان در بردارد و محرومیت هایی که از گناه ناشی می گردد. اگر کسی بخواهد به دیدار دوستش برود، خود را معطر می سازد، تا دوستش از او آزرده نگردد. گناه موجب آلوده گشتن وجود ما می شود. اگر ما اهل بیت(ع) را دوست می داریم و می خواهیم با آنها ارتباط داشته باشیم، باید روحمان را از آلودگی ها پاک سازیم.

در روایات دیگری، چنین می خوانیم:

1- Vices

2- Virtue

فی سِعَةِ الْأَخْلَاقِ كُنُوزُ الْأَرْزَاقِ؛ گنج های رزق در اخلاق خوب نهفته است. (همان: 161_162) آثار دنیوی حسن خلق این است که روزی را زیاد می کند. حاکی از تأثیر عمیق صفات اخلاقی در زندگی فردی و اجتماعی انسان هاست. یک بازاری... زمانی در کار خود موفق می شود که اعتماد مراجعین را جلب کند و حسن خلق باعث جلب اعتماد دیگران می شود. بسیار دیده شده که خریدار در جستجوی اخلاق خوش یک بازاری از چند مغازه عبور می کند تا جنس مورد نظر خود را از مغازه ای که صاحبش گشاده رو و خوش اخلاق است، خریداری کند.

حُسْنُ الْخُلُقِ يُزِيدُ فِي الرِّزْقِ؛ اخلاق نیکو، موجب زیادت در روزی می شود. (قمی، سفینه البحار و مدینه الحکم والاثار: 678) این دسته از روایات یک معنای ظاهری قابل فهم برای همگان دارند و آن اینکه بیانگر این حقیقت تجربی و اجتماعی هستند که آراستگی به فضایل اخلاقی^۱ و خوش اخلاقی، موجب روی آوردن مردم به فرد می شود. تجربه نشان می دهد که مشتریان بیشتر به خرید از فروشندگان خوش اخلاق تمایل دارند و همین مسائل موجب وسعت روزی افراد خوش اخلاق می شود. (شریفی، همیشه بهار: 40)

«رزق» معنایی عام و گسترده دارد، یعنی منحصر در رزق متعارف از قبیل خوراک و پوشاک... نیست. بلکه شامل رزق های معنوی و اخروی نیز می شود. به یک تعبیر، همه نعمت های الهی که به گونه ای در اختیار انسان قرار گرفته اند «رزق» به شمار می آیند. اهمیت رزق های معنوی، مانند علم و ایمان و عبادت، به مراتب بیشتر از رزق های مادی است. بنابراین مصیبت ها و محرومیت ها بدون علت نیستند و خداوند خیر محض است جز اراده خیر از او سر نمی زند. پس علت مصیبت ها و محرومیت ها را باید در جایی دیگر جستجو کرد. قرآن کریم، در آیات متعدد این حقیقت را تأکید کرده است که علت اصلی محرومیت های انسان، اعمال و رفتارهای ناشایست خود اوست: «وَمَنْ أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ» هر مصیبتی به شما رسد به سبب دستاورد خود شماست و خدا بسیاری را نیز عفو می کند. (سوره شوری، آیه 30) در واقع در جهانی که نظام «علی و معلولی» بر آن حاکم است، نمی توان هیچ پدیده ای را بی علت شمرد؛ پس این انسان است که مصیبت ها را به خود متوجه می سازد. آیات قرآن مبین این واقعیت است که بسیاری از مصیبت ها و محرومیت ها از گناه ناشی می گردد، چنان که اعمال نیک و تقوا موجب سرازیر گشتن برکات و نعمت ها می شود.

فضیلت های اخلاقی یکی از مولفه های مهم سعادت انسان است و تنها کسی فضیلت مند است که اهل عمل باشد فضیلت همواره در یک حالت حد وسط و اعتدالی معنا پیدا می کند. (پینکافس، از مسأله محوری تا فضیلت گرایی: 28) فضایل اخلاقی ملکاتی^۲ هستند که ما را در حد اعتدال نگاهدارند. پس فضایل اخلاقی فضایل تعادل هستند. (ارسطو، آندره کرسون: 42) و برخی از فضایل اخلاقی شجاعت حد وسط میان جبن و بی باکی است. مرد شجاع بی ترس است ولی این به آن معناست در عین حال که از امور ترس آوری که بیرون از حد تحمل آدمی هستند می ترسد ولی نکته ی اصلی آن است که در برابر آنها برای شرف و افتخار که وظیفه و عقل آن را اقتضا می کنند، پایداری می ورزد و این کار غایت فضیلت است. (ارسطو، اخلاق نیکوماخوس:

2_1

بنابراین ما معتقدیم سبک زندگی اسلامی و اخلاق برای همه شوون زندگی انسان، از جمله سبک کسب و کار برنامه ای مشخص دارد و اسلام هرگز کار کردن و تلاش برای تأمین معاش را جدای از عبادت و پرستش نمی داند. رابطه اخلاق و سبک

1_ Vertus erhiques

2_ Habitudes

زندگی اسلامی رابطه ای دو طرفه است و هر کاری که با تعالی روحی و اخلاقی و معنوی فرد و جامعه نباشد، از دیدگاه اسلام ارزشی ندارد و اخلاق فضیلت مندانه یکی از مشخصه های سبک زندگی اسلامی است.

براساس تعالیم اسلامی خوش اخلاقی از عوامل گشایش روزی و بد اخلاقی از عوامل فقر دانسته شده است. عقل و آیات قرآنی رابطه دو طرفه اخلاق و سبک زندگی اسلامی را تصدیق می کند. تنها زمانی می توان به اخلاقی زیستن امید بست که آن را ابزار و وسیله تلقی نکنیم، بلکه عقلانیت اخلاقی زیستن در خود اخلاقی زیستن است. اخلاق نیز بیانگر وجود حکمت آدمی درباره نتایج مطلوب و نامطلوب کارهایش است. رفتارهای اخلاقی در زندگی انسان ها تأثیر می گذارند به تبعیت از اخلاق بد و ناپسند عامل غیبت و بدگویی می شود.

اخلاقی که نجات دهنده ماست، علمی است که ما را هدایت می کند. اگر ما صاحب بهترین اخلاق باشیم، در هر امری که باشیم، در رفتار و منش ما متجلی خواهد بود. اینجاست که رابطه اخلاق و زندگی خود را نشان می دهد. فعل اخلاقی زمانی معنا دارد که فعل غیر اخلاقی امکان داشته باشد، فعل اخلاقی با اراده و اختیار انسان رابطه دارد. یعنی اگر انسان بخواهد اخلاقی زندگی کند، باید اراده اش را در برابر فضایل تسلیم کند. پس هر طور که بخواهد نمی تواند زندگی کند با نگاهی به رفتارهای مختلف مردم در زندگی (رابطه فرزند با والدین...)، می توان گفت که اخلاق با سبک زندگی جمع می شود. به نوعی که انسان ها در همه شقوق رفتاری خویش در فعل اخلاقی تابع آموزه های اسلام ناب محمدی باشند. اینکه سبک زندگی یک انسان دارای رویکرد اخلاق مدار باشد که یکی از خصوصیات سبک زندگی اخلاقی این است که به رفتارهای اجتماعی و روابط با دیگران توجه داشته باشیم. یعنی هر چقدر انسان متواضع تر باشد، انتظارش در روابط اجتماعی از دیگران محدودتر است و بالعکس.

عوامل تأثیرگذار بر اخلاق

در روان شناسی، صرفاً بر دو عمل پایه های زیستی و محیطی تأکید می شود:

1) پایه های زیستی: خصوصیات فیزیکی مانند شکل ظاهری، مو... ویژگی های روانی نیز تحت تأثیر وراثت هستند؛ در روایات، صفات اخلاقی چون وفاداری، بی وفایی، شهامت، خونسردی به عوامل ارثی نسبت داده شده است. (عاملی، وسایل الشیعه، ج 14: 54_57)

2) پایه های محیطی: مقصود، عواملی است که پس از تشکیل نطفه از طریق محیط بر انسان وارد می شود. پایه های محیطی به صورت های مختلف بر فرد تأثیرگذار است و زمینه های تغییر یا تحول را به وجود می آورد. انواع تأثیرات محیط عبارتند از: رشد و شکوفایی استعدادها، شکل دهی هدایت رفتار.

در خصوص ارزش های اخلاقی و فضایل و رذایل می توان همه این تأثیرات را به حساب آورد: محیط مساعد، موجب رشد و شکوفایی زمینه های اولیه وراثتی در فضایل یا رذایل می شود و می تواند رفتار فرد را هدایت کند و الگوهای مناسبی برای شخصیت وی فراهم سازد. (مجلسی، بحارالانوار، ج 74: 355)

از نمونه های تأثیر محیط اجتماعی در فضیلت و رذیلت در قرآن کریم، داستان پسر نوح است:

«و نادى نُوحٍ رَبُّهُ فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ابْنى مِن اَهْلِى وَ اِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَ اَنْتَ اَحْكَمُ الْحَاكِمِىْنَ»:

نوح به پروردگارش عرض کرد: «پروردگارا! پسر من از خاندان من است؛ و وعده تو حق است؛ و تو از همه حکم‌کنندگان برتری» بنابراین دوستان نیز تأثیر بسزایی در تغییرات و تحولات اخلاقی ما دارند. (سوره هود: آیه 45_46) در حالی که آموزه‌های دینی دو عامل اراده و مبادی غیبی را نیز می‌افزاید:

1) اراده: رشد و تحول انسان در ابعاد معنوی و اخلاقی، مستند به اراده است. (مجلسی، بحارالانوار، ج 74: 59)

نقش اراده در رفتارهای اخلاقی در مراحل شکل‌گیری رفتار آگاهانه، ادراک، احساسات ظهور می‌کند. (همان: 59)

2) مبادی غیبی: آیات قرآن، مبادی غیبی و در رأس آن خداوند، بر اعمال اخلاق و فضایل و رذایل نیز تأثیرگذار است. می‌تواند توفیق عبد را در تحول اخلاقی فراهم کند یا اینکه موجبات سلب توفیق را ایجاد نماید. بنابراین عوامل غیبی در سبک زندگی پارسایان تأثیرگذار است. (همان: 59)

«اَلَمْ ذٰلِكَ الْكِتٰبُ لَا رَيْبَ فِيْهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِىْنَ الَّذِىْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ»: الف لام، میم این است کتابی که در حقانیت آن، هیچ تردیدی نیست. روشنگر راه پرهیزکاران است، آنان که به غیب ایمان آوردند و نماز را بر پای دارند و از آنچه به ایشان روزی داده ایم انفاق می‌کنند. (سوره بقره: آیه 1_3)

در آیات مورد بحث ویژگی‌های متقین مطرح شده است که عبارتند از: 1) ایمان به غیب 2) اقامه نماز 3) انفاق. ایمان به غیب نقطه جدایی مومنان از غیر مومنان است و قرآن کریم تنها مصداق کتاب جامع و کامل الهی است. این کتاب الهی مایه هدایت متقین است. در بحث انفاق در مرحله اول مایه تحکیم ارتباط بندگان با خداست و در مرحله بعد در پرتو توجه به خدا، در تحکیم پیوند با یکدیگر موثر است. جمله *يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ* بیانگر تقوای اعتقادی است و جمله *يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ* نشانه تقوای عبادی و جمله *مِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ* مبین تقوای مالی و غیرمالی است. بنابراین کسانی که جامع همه درجات تقوا باشند از همه مراتب هدایت قرآن بهره می‌برند.

مولفه‌های سبک زندگی

سبک زندگی و تأثیرات آن اگرچه در حوزه خانه و خانواده و علایق فردی عمومیت دارد، اما اکنون به عنوان یکی از مباحث فرهنگی مطرح و تحت بررسی است. سبک زندگی دارای مولفه‌هایی در تولید، گسترش رفتارها و علایق است. در مطالعه سبک زندگی باید چند محور را مورد مطالعه قرار دهیم منظور، اموری است که مصداق عینی سبک زندگی محسوب می‌شوند. شامل:

1) وظایف فردی: وظیفه تفکر و علم‌آموزی، وظیفه عبادت و معنویت، وظیفه ایجاد ویژگی‌های درونی مناسب (اخلاق، نگرش، خطوط اصلی و کلی برای یک مومن: مثلاً: مومن آرام است؛ همواره به یاد خداست، توکل به خدا دارد به هموعان خود عشق می‌ورزد، گرفتار غم و شادی افراطی نمی‌شود...) (کاویانی، سبک زندگی اسلامی و ابزارسنجش آن: 30)

2) وظایف خانوادگی: وظایف جنسی (بایدها و نبایدها، پرهیز از برهنگی، بدحجابی، روابط با نامحرم، که مقدمات رفتارهای نامشروع جنسی می شوند)، وظایف والدینی (تولیدنسل، فرزندپروری، حقوق فرزند...)، وظیفه آسایش و فراغت (صله ارحام، حل مشکلات آینده...) (همان: 30)

3) وظایف اجتماعی: وظایف اقتصادی (مشارکت در امور اجتماعی، حفظ عزت اجتماعی فرد...)، وظیفه سیاسی، وظیفه فرهنگی (تبلیغ و ترویج دین و فرهنگ)، وظیفه دفاعی و امنیتی (حفظ امنیت داخلی و مرزها، مجازات مجرمان). (همان: 30)

و نیز مولفه اخلاق به صفات و رفتارهای درونی شده ای از فرد گفته می شود که وظیفه رسمی و قانونی او شمرده نمی شود. با ترک یا انجام آن کسی او را مواخذه یا تشویق نمی کند. در اینجا به بعد فردی و اجتماعی اخلاق نظر می شود. (کاویانی، کمی سازی و سنجش سبک زندگی اسلامی، ش 2: 27_44)

بنابراین خوشرویی و اخلاق خوب و نیکو و برخورد مناسب در ارتباط با دیگران از مولفه های سبک زندگی اخلاقی است و در جامعه اسلامی معاصر هدف اصلی و نهایی یک جامعه اعتدال، اخلاق خوب و نیکو که می تواند مهم ترین عامل سبک زندگی اسلامی در ارتباط با دیگران برای رسیدن به قرب الهی باشد. به نوعی رفتار و منش اخلاقی خوب و نیکو در ارتباط با خود و دیگران، باعث مسئولیت پذیری در جامعه نسبت به کارهای خود و دیگران می شود.

سبک زندگی اسلامی در ارتباط با دیگران

در طول تاریخ همواره گروه هایی بوده و هنوز هم در گوشه و کنار جهان هستند که از معاشرت با دیگران و ارتباط با مردم پرهیز داشته و زندگی در انزوا و خلوت را ترجیح داده اند و برای این کار خود نیز دلایلی داشته و دارند. (کاشانی، المحججه البیضاء فی تهذیب الاحیاء، ج 4: 11_25)

برای نمونه، اجتماع و زندگی اجتماعی با دیگران را زمینه ساز گناه و انحراف می دانند؛ با وجود این، حقیقت آن است که معاشرت و ارتباط سازنده با دیگران، یکی از مهم ترین و اصلی ترین نیازهای روحی و روانی آدمیان است؛ به عقیده بسیاری از فیلسوفان، آدمیان مدنی بالطبع اند. یعنی ذات و فطرت آدمی به گونه ای است که حتما باید زندگی اجتماعی داشته باشد. انسان در اجتماع به دنیا می آید، در اجتماع است که می تواند باقی بماند.

آدمیان، برای آغاز حیات خود نیازمند دیگران هستند؛ بلکه در همه مراحل بعدی زندگی نیز به دیگران محتاج اند. انسان در معاشرت با دیگران است که می تواند خود را بهتر بشناسد، توانمندی ها و ناتوانی های خود را دریابد. نکته دیگر در اهمیت و جایگاه ویژه ارتباط با مردم و معاشرت با هممنوعان را نشان می دهد، این است که بسیاری از فضایل و رذایل اخلاقی، در ظرف ارتباطات ظهور می یابند. زندگی اجتماعی و معاشرت با دیگران ظرف ظهور فضایی مانند عدالت، انصاف، احسان، عفت، صداقت... است. همچنین رذایلی مانند ظلم، دروغ، غیبت... نیز در ظرف اجتماع و ارتباط با دیگران است که خود را نشان می دهند. (شریفی، همیشه بهار: 50)

آشنایی با تجارب دیگران و بهره مندی از آنها، از اموری است که با معاشرت با مردم به دست می آید. معاشرت مطلوبیت ذاتی ندارد؛ بلکه خوبی با بدی آن وابسته به هدف از معاشرت با دیگران و نوع تأثیر آن در کمال مطلوب انسان است. توسعه اخلاق الهی و بهره مندی از فضایل اخلاقی و پیشرفت در جهت تهذیب و تربیت نفس، از جمله مهم ترین اهداف معاشرت با دیگران است. (همان: 40)

اگر معاشرت با کسی موجب تقرب انسان به خداوند و تقویت ایمان و بنیه های دینی انسان شود، باید در حفظ آن کوشا بود. به همین دلیل است که اسلام سبک خاصی از معاشرت و ارتباطات اجتماعی را ارائه می دهد و اسلام هر نوع معاشرتی را توصیه نمی کند. (همان: 42)

منشین با بدان که گرچه پاکی تو را صحبت بد پلید کند

آفتاب بدین بزرگی را پاره ایی ابر ناپدید کند. (سنائی غزنوی، دیوان اشعار: 619)

و نیز حضرت علی (ع) از همنشینی و دوستی با افراد چاپلوس نیز بر حذر داشته است و می فرماید:

«لَا تَصْحَبُ الْأَلْفُ فِيزِينَ لَكَ فَعْلُهُ وَ يُوَدُّ إِنَّكَ مِثْلُهُ» «با چاپلوس معاشرت نکن، چرا که کارش را در نظر تو زیبا جلوه می دهد و دوست دارد که تو هم مثل او باشی» (تمیمی آمدی، غررالحکم و دررالکلم، ج 2: 328)

بنابراین هر کسی از خانواده انسانی در قبال سایر انسان ها و هموعان، وظایف و مسئولیت های اخلاقی خاصی بر عهده دارد. در قرآن کریم چنین می خوانیم: «وَاعْبُدُوا إِلَهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَ بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا»

«و خدا را بپرستید؛ و هیچ چیز را همتلی او قرار ندهید و به پدر و مادر، نیکی کنید.» (سوره نسا: آیه 36) در این آیه ارتباط میان باورها و ارزش ها و سبک زندگی به زیبایی ترسیم شده است. ریشه همه مشکلات رفتاری و اخلاقی و حقوقی و عاطفی، کفر و شرک به خدا دانسته شده است. بنابراین این آیه سبک زندگی اخلاقی مومنان را بیان می کند.

امین الاسلام طبرسی، در تفسیر مجمع البیان معتقد است این آیه ارکان اسلام و مکارم اخلاق را بیان می کند و هرکس در آن تدبر نماید، نیازی به موعظه موعظه کنندگان ندارد و به بسیاری از دانش ها هدایت می شود. (طبرسی، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج 3_4: 73)

حضرت امام صادق (ع) فرمود: صله رحم کردن و با همسایگان نیکو سلوک کردن خانه ها را آبادان می کند و عمرها را زیان می کند. و از حضرت رسول (ص) منقول است که هیچ عملی ثوابش زودتر از صله رحم نمی رسد. حضرت امیرالمومنین (ع) فرمود: هرگاه خویشان با یکدیگر بدی کنند مالشان به دست بدکاران میافتد. از حضرت صادق (ع) منقول است که حق مومن بر مومن آن است که او را به دل دوست دارد و مال خود را از او دریغ ندارد و اگر سفری رود به احوال اهل او بپردازد و اگر کسی بر او ظلم کند او را یاری نماید و اگر عطائی به مسلمان دهند و او غایب باشد بهره او را برای او بگیرد و چون بمیرد به زیارت قبر او برود و بر او ظلم نکند و او را فریب ندهد و با او خیانت نکند. (مجلسی، حلیه المتقین: 235_239)

بنابراین علاوه بر این موارد فوق، سبک زندگی در ارتباط با دیگران، طرز برخورد با اطرافیان و نوع لباس پوشیدن با آئین و آداب اسلامی، رفتار و گفتار ما را بیان می کند. اگر رفتار و اخلاق ما برای دیگران، رضایت بخش باشد مسلماً مومن خواهیم بود و این یک نوع از سبک زندگی اخلاقی در جامعه معاصر است و این ارتباط با دیگران در زندگی، بهترین راهکار برای پیشرفت در عرصه های مختلف است.

نتیجه

- 1) شناخت سبک زندگی و رسیدن به تعریفی جامع یکی از مهم ترین مسائل در حوزه های مختلف علوم انسانی است. بنابراین تعریفی که مورد پذیرش قرار می گیرد هر دو بعد ظاهر و باطن را مد نظر دارد و همچنین بحث شد که با توجه به ویژگی های سبک زندگی در کنترل و فهم و پیش بینی زندگی، برای اصلاح یک سبک زندگی اخلاقی باید به جهان بینی فردی اقدام کرد.
- 2) اخلاق در فرهنگ دوره قبل از ما و به دنبالش در فرهنگ خود ما فاقد هرگونه توجیه یا مبانی مشترک مورد قبول عموم گردید و در جهانی که عقلانیت از دین جدا گشته، دیگر دین نیز نمی تواند چنین اساس و پشتوانه ای را برای اخلاق فراهم سازد. امروز زیاد دیده می شود که متناسب با فرهنگ عمومی جامعه اسلامی معاصر، توصیه های اخلاقی ناشی از معانی باطنی، جای خود را به مفاهیم عرفی می دهند. زمانی روی قبض های برق، این عبارت آمده بود که « مصرف بی رویه موجب ضمان است» این یک هشدار اخلاقی است که نمایانگر ارتباط معنایی آدمی با سبک زندگی آگاهانه است. بنابراین یک هموطن معاصر می آموزد در زمانی که نظارت بر همگان در جامعه وجود دارد، رعایت قواعد اخلاقی نیز لازم است.
- 3) همچنین طبق آنچه گفتیم مهم ترین تأثیر پایه های محیطی، تربیت اخلاقی است که با روش های الگوپذیری، همانندسازی، موعظه اخلاقی حاصل می شود. خانواده نیز یکی از مهم ترین ارکان پایه های محیط در تحولات اخلاقی است.
- 4) سبک زندگی و فرهنگ مردم در بعد از انقلاب شکوهمند اسلامی متحول شد و از همه جهات با دوران گذشته تغییراتی روی داد. پیشرفت های زیادی در زمینه زندگی اخلاقی در عرصه های مختلف جامعه و زندگی مردم به وجود آمد و تمدن اخلاقی_اسلامی جدیدی شکل گرفت.
- 5) تأثیر روزنامه ها و وسایل ارتباطی مثل تلویزیون نیز از عوامل تأثیرگذار بر سبک زندگی در جامعه اسلامی معاصر بوده است. در نهایت راه دستیابی اخلاقی جامعه اسلامی معاصر به آرامش حقیقی، سلوک عملی در مسیر زندگی اسلامی و زندگی پاکی است که بر عقل، اخلاق اسلامی و رعایت حقوق استوار است و این بهترین عامل پیشرفت در جامعه اسلامی معاصر است.

تشکر و قدردانی :

با سپاس به درگاه ایزد متعال که به انسان نعمت تعقل و تعلم را ارزانی داشت و این بنده حقیر را در راه کسب علم و دانش یاری فرمود.

این مکتوب محصول عنایات و زحمات بزرگوارانی است که نگارنده بر خود فرض می داند به مصداق «من لم یشکر المخلوق، لم یشکر الخالق»، مراتب ارادت و سپاس خویش را به ایشان اظهار بدارد
تقدیر و سپاس بی پایان از استاد ارجمند جناب آقای دکتر احسان ترکاشوند که با درایت و احاطه علمی کامل مرا در تمامی مراحل انجام این نوشته مورد التفات خویش قرار دادند.

منابع

- 1) قرآن کریم
- 2) آنتونی گیدنز؛ 1378، تجدد و تشخص، موفقیان ناصر، تهران، نشر نی
- 3) ارسطو؛ 1383، اخلاق نیکوماخوس، لطفی محمد حسن، تهران، انتشارات طرح نو
- 4) ارسطو؛ بی تا، آندره کرسون، عمادی کاظم، چاپخانه برادران فردین، چاپ دوم
- 5) اندی بنت؛ 1392، فرهنگ و زندگی روزمره، جوفاشانی لیلا، چاوشیان حسن، تهران، کتاب آمد
- 6) ابن منظور محمد بن مکرّم؛ 1414ق، لسان العرب، فارس احمد، دارالفکر، بیروت، سوم
- 7) محمد باقر مجلسی؛ 1378، بحارالانوار، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
- 8) باکاک رابرت؛ 1381، مصرف، صبری خسرو، تهران: شیرازه
- 9) برگر آرتور؛ 1379، روش های تحلیل رسانه ها، اجلالی پرویز، تهران: انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه ها
- 10) برزگر ابراهیم؛ 1388، روانشناسی سیاسی، تهران: سمت
- 11) بینکافس؛ ادموند، 1382، از مسأله محوری تا فضیلت گرایی، حسنی سید حمیدرضا و علی پور محمد، نشر معارف، چاپ اول زمستان
- 12) خادیمان طلیعه؛ 1387، سبک زندگی و مصرف فرهنگی (مطالعه وار در حوزه جامعه شناسی فرهنگی و دیباچه ای بر سبک زندگی فرهنگی ایرانیان)، تهران: موسسه فرهنگی_هنری جهان کتاب
- 13) جوادی آملی عبدالله؛ 1391، مفاتیح الحیات، تحقیق و تنظیم مقدسی یدالله، قم: اسراء
- 14) سنائی غزنوی مجدد بن آدم؛ 1339ق، دیوان اشعار، چاپ سنگی، تهران: عبدالوهاب
- 15) شریفی احمد حسین؛ 1391، همیشه بهار (اخلاق و سبک زندگی اسلامی)، تهران: نشر معارف
- 16) طبرسی فضل بن حسن، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، شایسته نژاد علی اکبر، تهران: خانه کتاب
- 17) عاملی شیخ حر؛ 1384، وسایل الشیعه، کاشمر، عالم افروز
- 18) تمیمی آمدی عبدالواحد بن محمد؛ 1381، غررالحکم و دررالکلم، فصل 85، حدیث 157، درایتی مصطفی، مشهد: موسسه فرهنگی_ پژوهشی الجواد: ضریح آفتاب
- 19) غوریان محسن؛ 1379، فلسفه اخلاق، چاپ اول، قم: نشر پیک جلال
- 20) فاضلی محمد؛ 1382، مصرف و سبک زندگی، تهران: پژوهشگاه فرهنگ هنر و ارتباطات
- 21) فیض کاشانی محسن؛ 1384، المحججه البيضاء فی تهذیب الاحیاء، قم: موسسه محبین

- 22) کاویانی محمد؛ 1392، سبک زندگی اسلامی و ابزار سنجش آن، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه
- 23) مہدوی کنی محمد سعید؛ 1390، دین و سبک زندگی، تهران: دانشگاه امام صادق (ع)
- 24) مہدوی کنی محمد سعید؛ 1387، مفہوم سبک زندگی و گسترہ آن در علوم اجتماعی، تحقیقات فرهنگی ایران، پایہ
- 25) مجلسی محمد باقر؛ 1380، حلیہ المتقین، انتشارات بہزاد
- 26) نراقی ملا احمد؛ 1391، معراج السعادہ، انتشارات آستان قدی رضوی
- 27) قمی عباس، 1358، سفینہ البحار و مدینہ الحکم و الآثار، ساعدی محمد باقر، باب الخاء بعدہ الام، مشہد: کتابفروشی جعفری
- 28) Merrian_websters collegiate Dictionary of current English
- 29) Grunert Klausg Karen bruns renbisp (1993) food related life style: development of across culturally valid instrument for market surveillance project no 140
- 30) Parnell Johna. Johene. Spillan nitishsingh. Strategy through the eyes of the consumer: an exploratory study across. Emerging economies Universidad detalce chile 2006

مقالہ

- 1) چاوشیان حسن؛ اباذری یوسف؛ 1381، ش 20، پاییز و زمستان، از طبقہ اجتماعی تا سبک زندگی، مجلہ نامہ علوم اجتماعی
- 2) ولی زادہ جواد؛ 1392، س 8، ش 75، ضرورت ارائه تعریف بومی (اسلامی_ایرانی) از سبک زندگی، فصلنامہ علمی تخصصی شورای عالی انقلاب فرهنگی
- 3) کاویانی محمد؛ 1390، س 4، ش 2، تابستان، کمی سازی و سنجش سبک زندگی اسلامی